



Broj: 0303-5680/1
Podgorica, 07.09.2023. godine

Na osnovu čl. 11, 32, 74 i 76 Zakona o elektronskim komunikacijama („Službeni list Crne Gore“, broj: 40/13, 56/13, 02/17 i 49/19) i čl. 18 i 144 Zakona o upravnom postupku ("Sl. list CG", broj: 56/14, 20/15, 40/16 i 37/17), a u vezi sa Odlukom broj: 0901-3294/1 od 27.05.2021. godine, Odlukom broj: 0306-1320/1 od 02.02.2023. godine, Rješenjem broj: 0102-2620/1 od 07.05.2020. godine i Rješenjem broj: 0303-1645/1 od 18.02.2022. godine, Savjet Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, na sjednici održanoj 07.09.2023.godine, donosi

RJEŠENJE

1. Mtel d.o.o. kao operator sa značajnom tržišnom snagom na veleprodajnom tržištu pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz javnih mobilnih telefonskih mreža, dužan je da jedinične cijene originacije poziva iz sopstvene mobilne mreže primjeni na slijedeći način:
 - a. u periodu od 01.11.2023. godine do 31.10.2024. godine: 0,0047 €/min;
 - b. u periodu od 01.11.2024. godine do 31.10.2025. godine: 0,0042 €/min;
 - c. u periodu od 01.11.2025. godine do 31.10.2026. godine: 0,0037 €/min.
2. Mtel d.o.o. kao operator sa značajnom tržišnom snagom na veleprodajnom tržištu završavanja (terminacije) poziva u sopstvenoj mobilnoj telefonskoj mreži, dužan je da jedinične cijene terminacije poziva u sopstvenu mobilnu mrežu primjeni na slijedeći način:
 - a. u periodu od od 01.11.2023 .godine do 31.10.2024. godine: 0,0041 €/min;
 - b. u periodu od 01.11.2024. godine do 31.10.2025. godine: 0,0031 €/min;
 - c. u periodu od 01.11.2025. godine do 31.10.2026. godine: 0,0020 €/min.
3. Mtel d.o.o. je dužan da jedinične cijene iz tačaka 1 i 2 objavi u svojim inoviranim Referentnim ponudama najkasnije do 01.10.2023. godine.
4. Mtel d.o.o. je dužan da izmijeni zaključene interkonekzione ugovore i ugovore o pristupu mreži do 01.11.2023. godine i iste dostavi Agenciji u roku 10 dana od dana njihovog zaključenja.
5. U slučaju da bude utvrđeno značajno odstupanje od očekivanih trendova kretanja tržišta elektronskih komunikacija u Crnoj Gori, Agencija može sprovesti vanredna ažuriranja *bottom-up* modela i izvršiti promjenu jediničnih cijena iz tačaka 1 i 2.
6. Ovo Rješenje je izvršno danom dostavljanja.

OBRAZLOŽENJE

Agencija je nakon analize relevantnih tržišta u skladu sa Odlukom o relevantnim tržištima usluga koja su predmet provjere ispunjenosti testa tri kriterijuma sa ciljem dokazivanja opravdanosti dalje primjene prethodne regulacije ("Sl. list Crne Gore", br. 031/19) donijela Rješenje broj: 0102-2620/1 od 07.05.2020. godine kojim su Crnogorski Telekom A.D Podgorica, ONE Crna Gora d.o.o. i Mtel d.o.o. određeni kao operatori sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom Veleprodajnom tržištu pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz javnih mobilnih telefonskih mreža.

Nadalje, Agencija je, nakon sprovedene analize relevantnih tržišta na osnovu Odluke o pokretanju ponovnog postupka analize relevantnih tržišta ("Sl. list Crne Gore", br. 32/21) donijela Rješenje broj: 0303-1645/1 od 18.02.2022. godine, kojim su Crnogorski Telekom A.D Podgorica, ONE Crna Gora d.o.o. i Mtel d.o.o. određeni kao operatori sa značajnom tržišnom snagom na Veleprodajnom tržištu završavanja (terminacije) poziva u sopstvenoj mobilnoj telefonskoj mreži.

Pomenutim rješenjima Mtel-u d.o.o. su, između ostalih, nametnute obaveze kontrole cijena i troškovnog računovodstva, kao i odvojenog vođenja računovodstvenih evidencija radi odvojenog iskazivanja rezultata poslovnih aktivnosti u skladu sa članom 74 Zakona o elektronskim komunikacijama, kao i obaveza da u Projekat računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva uvrsti usluge navedenih relevantnih tržišta.

Član 76 Zakona o elektronskim komunikacijama propisuje da Agencija može rješenjem, kojim određuje operatora sa značajnom tržišnom pozicijom, naložiti preduzimanje mjera kontrole cijena i vođenja troškovnog računovodstva kojim je dužan da dokaže da su cijene izračunate na osnovu troškova uz prihvatljivu stopu prinosa na investiciona ulaganja.

Agencija od 2013. godine sprovodi sniženje cijena regulisanih usluga na osnovu rezultata troškovnog i odvojenog računovodstva, kao instrumenta za regulaciju cijena na osnovu pristupa „odozgo prema dolje“ (eng. *Top-Down, TD*). U cilju proširenja opsega raspoloživih alata regulacije uz postojeće regulatorne instrumente, kojim treba da dobije detaljnije informacije o troškovima operatora, a samim tim i veći stepen sigurnosti kod donošenja odluka u postupku regulacije cijena usluga, Agencija je tokom 2019. godine izradila „Studiju opravdanosti izrade troškovnih modela Agencije po *bottom-up* LRIC metodologiji“ koja je ocijenila svrsishodnim da se pristupi izradi i implementaciji troškovnog modela „odozdo prema gore“ (eng. *Bottom-Up, BU*) za fiksnu elektronsku komunikacionu mrežu i troškovnog modela „odozdo prema gore“ (eng. *Bottom-Up, BU*) za mobilne elektronske komunikacione mreže.

Agencija je potpisala ugovor sa izabranim konsultantnom KPMG Croatia u oktobru 2020. godine i započela realizaciju Projekta „Izrada i implementacija *bottom-up* LRIC troškovnih modela za fiksnu i mobilne elektronske komunikacione mreže“, koji se bazira na pristupu „odozdo prema

gore" (*eng. Bottom—Up, BU*) i metodologiji dugoročnih inkrementalnih troškova (*eng. Long Run Incremental Costs, LRIC*). Svrha ovog Projekta su kreiranje, izrada i prenos autorskih prava na *bottom—up* LRIC modele koji predstavljaju regulatorni alat za izračunavanje cijena usluga koje nude operatori sa značajnom tržišnom snagom na relevantnim tržištima javnih fiksnih i mobilnih komunikacionih mreža.

Projekat obuhvata slijedeće faze: Pokretanje projekta i prikupljanje podataka, Izrada metodologija, Izrada i testiranje troškovnih modela, Primjena modela i Obuka članova radne grupe Agencije.

Prva faza Pokretanje projekta i prikupljanje podataka je završena u prvom kvartalu 2021. godine, a glavni elementi ove faze su prezentacije Projekta 18.12.2020. godine Crnogorskom Telekomu, Mtelu i One Crna Gora. Predstavljen je konačan plan projekta od strane KPMG Croatia d.o.o. u kojem su prezentovani svi detalji Projekta. Predstavnicima operatora detaljno su predstavljene njihove obaveze koje se posebno odnose na period prikupljana podataka. Takođe, predstavnici operatora dobili su sva potrebna pojašnjenja kao i dokumentaciju i materijale u vidu primjera iz regiona i EU, koji se odnose na izradu i implementaciju *bottom-up* LRIC troškovnih modela. Kreiran je upitnik za operatore sa svim potrebnim podacima za izradu troškovnih modela. Organizovano je niz online sastanaka sa predstavnicima operatora u vezi sa razumijevanjem podataka potrebnih za izradu modela kao i ostalim pitanjima relevantnim za izradu *bottom-up* LRIC troškovnih modela.

Druga faza Izrada metodologija obuhvatala je izradu Metodologije za *bottom-up* LRIC troškovni model za fiksnu elektronsku komunikacionu mrežu kao i izradu Metodologije za *bottom-up* LRIC troškovni model za mobilne mreže, odnosno učešće u javnom konsultativnom postupku kao i prezentovanje finalnih metodologija za *bottom-up* LRIC troškovne modele.

Nacrti Metodologija su nakon usvajanja na sjedinici Savjeta bili predmet javnog konsultativnog postupka u periodu od 02.04. do 01.05.2021. godine. Na sjednici Savjeta održanoj 27.05.2021. godine usvojena je Odluka o usvajanju Metodologija broj 090-3294/1, finalni tekstovi Metodologija kao i Pregled odgovora Agencije na komentare, primjedbe i sugestije operatora (Crnogorski Telekom i Mtel) na Metodologije izrade i implementacije *bottom-up* LRIC troškovnih modela za fiksnu i mobilne elektronske komunikacione mreže.

Usvojene Metodologije za izradu i implementaciju *bottom-up* LRIC troškovnih modela za fiksnu i mobilnu elektronsku komunikacionu mrežu se baziraju na slijedećim odrednicama:

- u vremenskim intervalima od svake tri (3) godine se sprovodi redovno ažuriranje *bottom-up* modela. Vremenski interval može se produžiti na period do pet (5) godina ukoliko Agencija, na bazi dostupnih podataka, evidentira da na tržištu nije bilo većih promjena ključnih parametara koji bi mogli uticati na promjene troškovne strukture postojećih SMP operatora,

- vanredna ažuriranja *bottom-up* modela Agencija će u budućnosti sprovoditi opciono, odnosno u slučaju da bude utvrđeno značajno odstupanje od očekivanih trendova kretanja tržišta elektronskih komunikacija u Crnoj Gori,
- Agencija nije potpuno isključila iz upotrebe važeće *top-down* modele, već će iste paralelno koristiti kao komplementarne regulatorne alate. Na taj način, odnosno poređenjem ulaznih podataka korišćenih kod ova dva pristupa, Agencija ima bolji pregled poslovnih aktivnosti operatora,
- Agencija je primijenila pristup tekućeg troškovnog računovodstva prilikom razvoja *bottom-up* modela za onu imovinu koju operatori nijesu obnavljali u periodu od zadnjih jednu do dvije godine. Agencija je takođe uporedila procjenu tekućih cijena sa procjenom istorijskih cijena tokom faze poređenja *bottom-up* i *top-down* modela.
- prilikom izračunavanja cijena terminacije poziva model se oslanja na „čisti“ LRIC pristup, dok se za sve ostale usluge koristi LRAIC+ pristup,
- Agencija je pri izradi *bottom-up* modela koristila kombinovani pristup za alokaciju zajedničkih i združenih mrežnih troškova kako bi imala optimalan izbor metode alokacije zajedničkih i združenih mrežnih troškova za pojedine vrste usluga,
- u *bottom-up* modelima primijenjen je EPMU pristup za alokaciju zajedničkih nemrežnih troškova,
- ekonomska amortizacija korišćena u *bottom-up* modelu bazirana je na primjeni principa kosih anuiteta kako bi se osiguralo da anuiteti u bilo kojem periodu budu jednaki anuitetu koji bi novi operator očekivao nakon kupovine novog sredstva,
- amortizaciono usklađivanje u odnosu na stope amortizacije iz *top-down* modela SMP operatora sprovedeno je za one grupe imovine za koje je bilo procijenjeno da je ekonomski životni vijek navedene imovine drugačiji od one koju SMP operatori vode u svojim knjigama, odnosno od računovodstveno definisanih vrijednosti SMP operatora,
- izračunavanje operativnih troškova bazirano je na stvarnim troškovima operatora prema *top-down* pristupu sa prilagođavanjima u kombinaciji sa *bottom-up* pristupom izračunavanja operativnih troškova kako bi se izuzeli nepotrebni troškovi kao i troškovi neefikasnosti postojeće mreže SMP operatora,
- korišćena je dosadašnja stopa ponderisanog troška kapitala (WACC), odnosno ona koja je bila izračunata za potrebe izrade *top-down* modela,
- model mobilnog generičkog postojećeg operatora dizajniran je sa razumnim nivoom ekonomije obima. Upotrijebljen je prosjek tržišnog učešća (prosječno tržišno učešće u kontekstu za 3 operatora), jer je 20% tržišnog učešća koje predlaže Evropska komisija prenizak za trenutne operatore na tržištu uzevši u obzir i samu veličinu crnogorskog tržišta,
- kako mobilni operatori širom svijeta uglavnom koriste sve tri generacije mobilnih mreža, Agencija je smatrala prikladnim da se sve postojeće tehnologije na tržištu Crne Gore uključe u model. Konkretno, Agencija je razmotrila i primijenila obje tehnologije: naslijeđenu core 3 GPP (za upravljanje pristupnim saobraćajem 2G i 3G), kao i razvijenu core mrežu (za obradu pristupnog saobraćaja 4G baziranog na IP-u),
- dimenzionisanje mreže izvršeno je na osnovu prosjeka dobijenog iz istorijskih podataka o saobraćaju postojećih SMP operatora za pojedinu uslugu. Agencija je u razvoju fiksnog i

mobilnog modela na osnovu *bottom-up* pristupa koristila modifikovani „scorched-node“ pristup. U slučaju kada su uočene određene neefikasnosti, prilagođavanja su se izvršila u skladu s najboljom praksom i specifičnostima lokalnog tržišta (na primjer uzeo se u obzir minimalni kapacitet pojedinih mrežnih elemenata koje je propisao dobavljač ukoliko je saobraćaj pojedinih usluga bio manji od minimalnog kapaciteta).

- za optimizaciju mreže idealnog hipotetičkog operatora korišćen je „godišnji pristup“, koji se pokazao dobrim pri optimizaciji mreže, iz razloga što omogućava fleksibilan pristup pri planiranju i uključuje pogled usmjeren prema budućnosti, uzimajući u obzir predviđanja rasta obima saobraćaja, kao i primjenu novih tehnoloških rješenja,
- u slučaju kada bi se jednokratnom primjenom cijena prema izračunatom stvarnom trošku bitno ubrzao trend smanjenja cijena u odnosu na period prije uvođenja *bottom-up* modela primijenjen je pristup postupnog određivanja cijena (*eng. glide-path*).
- za usluge za koje je Agencija odredila da se jednokratnom primjenom cijena prema izračunatom stvarnom trošku neće bitno ubrzati trend smanjenja cijena u odnosu na period prije uvođenja *bottom-up* modela primijenjen je pristup određivanja cijena kao prosjek za period od tri (3) godine.

Treća faza Izrada i testiranje troškovnih modela, koja je i najkompleksnija faza, obuhvatala je razvoj *bottom-up* LRIC troškovnih modela za fiksnu i mobilnu elektronsku komunikacionu mrežu, njihovu validaciju i testiranje, izradu prateće dokumentacije o izradi modela i vođenje javnog konsultativnog procesa.

Savjet Agencije je na sjednici održanoj 24.11.2022. godine usvojio Nacrte dokumentacije kao i Nacrte *bottom-up* LRIC troškovnih modela za fiksnu i mobilnu elektronsku komunikacionu mrežu. Proces javnih konsultacija trajao je od 25.11.2022. godine do 23.12.2022. godine, a zbog važnosti i kompleksnosti samih modela i dokumentacije, Agencija je tokom perioda javnih konsultacija održala sastanke na kojima je omogućila predstavnicima operatora da neposredno daju primjedbe i komentare na Nacrte modela. U nacrtim verzijama *bottom-up* LRIC troškovnih modela za fiksnu i mobilnu elektronsku komunikacionu mrežu prezentovani su rezultati modela tj. predloženi nivoi veleprodajnih cijena usluga. Agencija je usvojila sve osnovane i opravdane primjedbe i komentare operatora, te shodno njima napravila korekcije određenih inputa u modelima.

Agencija je Odlukom broj: 0306-1320/1 od 02.02.2023. godine usvojila finalne verzije *bottom-up* LRIC troškovnih modela za fiksnu i mobilnu elektronsku komunikacionu mrežu i prapatnu dokumentaciju koja je javno objavljena na stranicama Agencije.

Četvrta faza Projekta je primjena *bottom-up* LRIC troškovnih modela za mobilnu elektronsku komunikacionu mrežu. Agencija je nakon razmatranja rezultata *top down* modela operatora, a imajući u vidu dugogodišnji trend pada cijena usluga terminacije poziva u fiksnu i mobilnu mrežu u 38 država EU i utvrđivanje njihovog maksimalnog nivoa Uredbom Evropske komisije od 18. decembra 2020. godine, Agencija se opredijelila za primjenu rezultata *bottom-up* LRIC troškovnih modela čime je obezbijeđena pouzdana podloga u regulaciji cijena veleprodajnih usluga.

S obzirom da je razlika između važećih cijena usluge originacije poziva iz mobilne mreže i usluge terminacije poziva u mobilnu mrežu veća od 20% u odnosu na jedinične cijene navedenih usluga u *bottom-up* LRIC troškovnom modelu za mobilnu mrežu Agencija je primjenila metod postepenog prilagođavanja cijena (*eng. glide-path*).

Primjenom navedenih *bottom-up* modela Agencija je izračunala veleprodajne cijene regulisanih usluga za hipotetičkog idealnog efikasnog operatora koji je izgradio modernu i troškovno efikasnu mobilnu mrežu, a koji, pritom, dijeli karakteristike (samo u onim područjima u kojima je/su isti ocijenjeni kao troškovno efikasni) sa operatorom/ima sa značajnom tržišnom snagom.

Nakon verifikacije rezultata *bottom-up* modela, obezbijeđena je pouzdana podloga za proces regulacije cijena.

U skladu sa navedenim Savjet Agencije je, na sjednici održanoj 07.06.2023. godine, usvojio Nacrt Rješenja o primjeni veleprodajnih cijena na relevantnim veleprodajnim tržištima usluga mobilne mreže prema rezultatima *bottom-up* LRIC troškovnih modela.

Agencija, u skladu sa članom 111 Zakona o upravnom postupku („Sl. list Crne Gore“, broj 56/14, 20/15 i 37/17), dostavila 07.06.2023. godine Nacrt Rješenja Mtelu, kako bi se u roku od 8 dana pisanim putem izjasnio o istom.

Agencija je, uvažavajući primjedbe mobilnih operatora, dopisom od 26.06.2023. godine uputila Nacrt rješenja o primjeni veleprodajnih cijena u skladu sa rezultatima *bottom-up* LRIC modela na relevantnim veleprodajnim tržištima usluga mobilne mreže, kao i konačnu verziju *bottom-up* LRIC troškovnog modela za mobilnu mrežu na ponovno izjašnjenje.

Kako Mtel nije dostavio ponovno izjašnjenje na Nacrt Rješenja, Agencija se rukovodila primjedbama i sugestijama ukazanim u prvom izjašnjenju dopisom broj: 26563/1 od 20.06.2023. godine kojim je izrazio neslaganje sa predloženim pristupom Agencije kod određivanja cijene usluge terminacije poziva u mobilnim mrežama na bazi *bottom-up* LRIC troškovnog modela za mobilnu mrežu. Naime, Mtel bi, prema nacrtu Rješenja, bio dužan da u periodu od 01.09.2025. godine do 31.08.2026. godine primijeni cijenu usluge terminacije poziva u mobilnim mrežama na nivou od 0,0012 €/min, što je niže od maksimalne cijene od 0,002 €/min koja će biti na snazi od 01.01.2024. godine u skladu sa uredbom Evropske komisije 2021/654 od 18.12.2020. godine o jedinstvenim maksimalnim cijenama usluga terminacije poziva na nivou Evropske unije. U pogledu cijene usluge originacije poziva iz mobilne mreže Mtel nije imao primjedbi na Nacrt Rješenja.

Agencija je, nakon razmatranja primjedbi i komentara svih operatora, konstatovala da su primjedbe operatora mobilnih mreža u pogledu odabranog pristupa kod utvrđivanja cijene usluge terminacije poziva u mobilnu mrežu osnovane, te je odlučila da ciljna cijena ove usluge ne bude rezultat *bottom-up* LRIC troškovnog modela Agencije, kako je predloženo Nacrtom Rješenja, već da se ista, nakon trogodišnjeg perioda njenog postupnog snižavanja (*eng. glidepath*), izjednači sa maksimalnom cijenom usluge terminacije poziva u mobilnu mrežu koju će primjenjivati evropski operatori od 01.01.2024. godine, u skladu sa pomenutom Uredbom Evropske komisije.

Shodno gore navedenom, odlučeno je kao u izreci ovog Rješenja.

PRAVNA POUKA: Protiv ovog Rješenja može se pokrenuti upravni spor kod Upravnog suda Crne Gore u roku od 20 dana od dana prijema istog.

PREDSJEDNIK SAVJETA

Branko Kovijanić

